

Valinta vai pakko?

Kansainvälinen vertailu äitien preferoiman ja toteutuneen työmarkkina-aseman yhteydestä

Mia Hakovirta: *VTL, tutkija, sosiaalipolitiikan laitos, Turun yliopisto*

Milla Salin: *VTM, assistentti (ma.), sosiaalipolitiikan laitos, Turun yliopisto*

mia.hakovirta@utu.fi, milla.salin@utu.fi

Janus vol. 14 (3) 2006, 255-271

Janus

Tiivistelmä

Artikkelissa vertaillaan äitien työ- ja hoivapreferenssejä ja niiden toteutumista eri maissa. Käyvätkö pienten lasten äidit työssä vapaaehtoisesti vai haluaisivatko he tosiasiaa mieluummin hoitaa lapsia kotona? Vai onko tilanne päinvastainen: hoitavatko äidit lapsia kotona, vaikka tosiasiaa haluaisivatkin olla esimerkiksi osa-aikatyössä? Tutkimuksessa mukana olevat maat ovat Suomi, Ruotsi, Saksa, Espanja, Iso-Britannia ja Yhdysvallat. Aineistona tutkimuksessa käytetään International Social Survey Programme (ISSP) aineistoa vuodelta 2002, jolloin teemana oli perhe ja muuttuvat sukupuoliroolit. Tulosten mukaan osa-aikatyö on useimmin preferoitu työmarkkina-asema, erityisesti lapsen ollessa alle kouluikäinen. Kaikissa maissa suuri osa äideistä on muussa kuin preferoimassaan työmarkkina-asemassa. Parhaiten toivottu työmarkkina-asema toteutui kokopäivätyötä preferoivilla ja huonoiten osa-aikatyötä preferoivilla.

Abstract

In this article we analyze mothers' preferred and their actual labor market situation. Do the mothers of young children work voluntary or would they prefer to stay at home to take care of their children? Or vice versa: do mothers stay at home to take care of their children even if they would prefer for example part-time working? Countries included in the study are Finland, Sweden, Germany, Spain, the UK and United States. The data used is International Social Survey Programme (ISSP) 2002. In 2002 the theme in ISSP was family and changing gender roles. The results show, that part-time work is most frequently preferred labor market position, especially when having children under school age. In all countries large proportion of mothers are not in their preferred labor market position. Mothers, who prefer working full time, are most often in their preferred labor market position. Mothers, who prefer part-time work, are most rarely in the labor market position they prefer.

Johdanto

Äitien palkkatyöhön osallistumisessa on havaittavissa sekä globaaleja trendejä että huomattavia kansallisia eroja (esim. Stier, Lewin-Epstein & Braun 2001; OECD 2002; Gornick & Meyers 2003; Uunk, Kalmijn & Muffels 2003; OECD 2005). Naisten ja äitien työllisyys on

noussut, mutta perheen perustaminen ja lasten hoito vaikuttavat yhä edelleen äitien hakeutumiseen työmarkkinoille. Työn ja perhe-elämän yhteensovittamista onkin pidetty yhtenä hyvinvointivalttioiden uutena sosiaalisena riskinä (Taylor-Gooby 2004).

”Valinta vai...”

Myös asenteet äitien työssäkäyntiä kohtaan ovat muuttuneet. Perheen ja työuran yhdistämisestä on tullut hyväksytympää (esim. Knudsen & Waerness 2001; Pfau-Effinger 2004). Toisaalta kun perheessä on alle kouluikäisiä lapsia, äidit haluaisivat monesti mahdollisuuksia hoitaa lapsia kotona. Lisäksi äidit toivovat erilaisia vaihtoehtoja lasten hoidon järjestämiseen. (Ervasti 2000; Evans & Kelley 2001; Kangas & Rostgaard 2005; Hakovirta 2006.) Vanhempien valinnanvapautteen liittyvät hoivan sosiaaliset oikeudet eli se, miten oikeus antaa hoivaa on toteutettu ja toisaalta miten on tuettu oikeutta ansiotyöhön (Leira 2002).

Naisten ja äitien työssäkäynti on noussut enenevässä määrin kiinnostuksen kohteeksi myös siksi, että työllisyysasteen nostaminen on ollut yhteiskuntapolitiikan keskeinen tavoite useissa maissa. Erityisesti Euroopassa on ollut ongelmana matala työllisyysaste ja korkea työttömyys. Äidit on nähty ryhmänä, jonka työssäkäyntiä olisi mahdollista lisätä (esim. OECD 2002; OECD 2005). Tulevina vuosina lisääntyvä eläkkeelle siirtyminen ja haasteet eläkkeiden rahoittamisessa lisäävät edelleen työhön osallistumisen merkitystä. Myös sosiaaliturvan nykyisen tason ylläpito edellyttää korkeaa työllisyysastetta.

Eroja äitien työssäkäynnissä on selitetty aiemmissa tutkimuksissa maiden välisillä instituutionaalisilla eroilla. Erityisesti päivähoidon saataavuuden ja erilaisten vanhemmille tarkoitettujen vapaiden on katsottu edistävän äitien työssäkäyntiä. (Esim. Rønsen & Sundström 2002; Gornick & Meyers 2003; Uunk, Kalmijn & Muffels 2003; Haataja 2004.) Instituutioiden voidaankin katsoa säätelevän äitien mahdollisuuksia olla mukana työmarkkinoilla. Asenteet sen sijaan ovat yhteydessä siihen, miten näitä instituutioiden tarjoamia mahdollisuuksia käytetään. Aikaisemmissa tutkimuksissa on selvitetty paljon naisten ja äitien työaikapreferenssejä (esim. Hakim 2000; Fagan 2001, 2003; Yerkes 2005). Vähemmän on tutkittu sitä, miten äitien työ- ja

hoivapreferenssit toteutuvat käytännössä. Tähän syvennyttään tässä artikkelissa. Miten äitien työssäkäynti- ja hoivapreferenssit eri maissa eroavat toisistaan? Mikä yhteys niillä on toteutuneeseen työmarkkina-asemaan? Käyvätkö pienten lasten äidit työssä vapaaehtoisesti vai haluaisivatko he tosiasiaa mieluummin hoitaa lapsia kotona? Vai onko tilanne päinvastainen: hoitavatko äidit lapsia kotona, vaikka tosiasiaa haluaisivatkin olla esimerkiksi osa-aikatyössä?

Tutkimuksessa mukana olevat maat ovat Suomi, Ruotsi, Saksa, Espanja, Iso-Britannia ja Yhdysvallat. Maat edustavat erilaisia hyvinvointivaltioregimejä (Esping-Andersen 1990). Tutkimuksessa käytetään International Social Survey Programme (ISSP) aineistoa vuodelta 2002. Työ etenee siten, että ensin pohditaan äitien mahdollisuuksia tehdä omien preferenssiensä mukaisia työmarkkinavalintoja. Tämän jälkeen esitellään tutkimuskysymykset ja tutkimuksessa käytetty aineisto. Tulososassa vertaillaan äitien preferoimaa ja todellista työmarkkina-asemaa tutkimuksen kohdemaisissa sekä tarkastellaan tekijöitä, jotka ovat yhteydessä äitien työllisyysvalintoihin. Lopuksi pohditaan tutkimuksen tuloksia ja niiden merkitystä yleisemmin.

Valinnan mahdollisuudet työmarkkinoilla

Naisten ansiotyö on yleistynyt toisen maailmansodan jälkeen, ja työssäkäyntiä ovat lisänneet etenkin pienten ja kouluikäisten lasten äidit (Nurmi 2000, 24–29; OECD 2005.) Tämä on asettanut suuria vaatimuksia eri maiden sosiaalipolitiikalle. Keskeiseksi on noussut kysymys siitä, missä määrin naisille on turvattu pääsy työmarkkinoille ja miten eri maissa on ratkaistu työn ja perheen yhteensovittamiseen liittyvät kysymykset. Eri maihin on historian kuluessa syntynyt erilaisia tapoja toteuttaa äitien oikeutta hoivaan ja ansiotyöhön (Pfau-Effinger 2004; ks. myös liitetäulukko 1). Leiran (2002) mukaan

”Valinta vai...”

hoivan sosiaaliset oikeudet ovat antaa hoivaa sekä oikeus olla antamatta hoivaa eli oikeus ansiotyöhön¹. Näitä oikeuksia tuetaan eri maissa eri tavoin.

Perinteisissä mieselättäjämaissa äitien rooliin katsotaan kuuluvaksi kodin ja perheen hoitaminen. Äitien työssäkäynnin mahdollistavia sosiaalipalveluja ja lasten päivähoitoa on tarjolla vähän. Esimerkiksi Saksassa maailmansotien jälkeen verotus- ja sosiaaliturvajärjestelmää kehitettiin tukemaan yhden ansaitsijan perhemallia, mikä loi naisille insentiivejä jäädä kotiin. Saksassa äitien siirtyminen työmarkkinoille on tapahtunut vasta 1990-luvulla. (Ostner 2003; Pfau-Effinger 2004.) Myös Espanjassa ja Yhdysvalloissa verotusjärjestelmä perustuu ns. perhe- eikä yksilöverotukseen (Bradshaw & Finch 2002). Isossa-Britanniassa pyritään tukemaan äitien työssäkäyntiä yksilöverotuksella (Dingeldey 2001). Toisaalta julkisia päivähoitopalveluja ei ole saatavilla, mikä heikentää äitien mahdollisuuksia käydä työssä (Gornik & Myers 2003).

Pohjoismaissa sosiaalipolitiikka tukee äitien työssäkäyntiä sosiaalipalveluiden sekä työntekijöiden sosiaalisten oikeuksien kautta. Kattava julkinen päivähoitojärjestelmä on mahdollistanut äitien osallistumisen palkkatyöhön (Haataja 2004; Hiilamo 2002). Pohjoismaisen hyvinvointivaltiomalli onkin merkinnyt sitä, että yhä useammassa lapsiperheissä on kaksi kokopäiväisesti työssäkävää vanhempaa. Ruotsin ja Suomen perhepoliittiset linjaukset tosin eroavat toisistaan. Ruotsissa on kehitetty perhevapaajärjestelmää siten, että isät ottaisivat enemmän vastuuta lasten hoidosta. Suomessa sen sijaan on siirretty vastuuta lasten hoidosta kotiin ja äideille. (Hiilamo 2002; Haataja 2006). Mahon (2002) on luonnehtinut suomalaista perhepolitiikkaa uusfamiliaristiseksi, koska Suomessa äitejä houkuteltaan tulonsiirtojen avulla kotiin ja samalla siirretään vastuuta hoivasta takaisin perheelle.

Naisten pääsy työmarkkinoille on riippuvainen myös työvoiman kysynnästä. Korkea työttömyys voi estää naisten mahdollisuuksia ansiotyöhön, jos työpaikkoja ei ole tarjolla. Vastaavasti parempi työllisyystilanne voi lisätä äitien mahdollisuuksia ansiotyöhön. Espanjassa vuonna 2002 naisten työttömyysaste oli 16 %, ja voidaan pohtia, miten naisten korkea työttömyys vaikuttaa äitien oikeuteen tehdä ansiotyötä. Ruotsissa, Isossa-Britanniassa ja USA:ssa naisten työttömyys oli vuonna 2002 noin viisi prosenttia. Suomessa 9 % ja Saksassa 8 % naisista oli työttömänä vuonna 2002. (OECD 2004.)

Institutionaalisten tekijöiden ohella yksilölliset ja perheen rakenteeseen liittyvät tekijät ohjaavat äitien työmarkkinavalintoja. Yksilöllisistä tekijöistä korkean koulutuksen on todettu lisäävän äitien työssäkäyntiä (esim. McCulloh & Dex 2001). Sen sijaan äidin iän vaikutuksista työmarkkina-asemaan on ristiriitaisia tutkimustuloksia. On havaittu, että vanhemmat äidit ovat nuoria äitejä todennäköisemmin työssä (esim. Macran, Joshi & Dex 1996). Lapset ovat yleensä jo vanhempia ja äiti on ehtinyt vakiinnuttaa asemansa työmarkkinoilla. Toisaalta esimerkiksi Takala (2000) on todennut, että hoitovapaiden käyttö lisääntyy äidin iän noustessa, vaikkei yhteys ole aivan suoraviivainen. Mitä useampia lapsia perheessä on ja mitä nuorempia lapset ovat, sitä todennäköisemmin äiti haluaa hoitaa lapsia kotona. (Takala 2000; McCulloh & Dex 2001).

Myös taloudellisten tekijöiden on todettu vaikuttavan äitien työssäkäyntiin (esim. Ervasti 2000; Fagan 2003). Esimerkiksi Suomessa naiset tekevät ansiotyötä osaksi taloudellisen pakon edessä (Ervasti 2000). Noin kolmannes kokopäivätyötä tekevästä äideistä Ruotsissa, Saksassa, Suomessa ja Espanjassa vuonna 1998 oli sitä mieltä, että heidän ei ole taloudellisesti mahdollista työskennellä osa-aikaisesti. Isossa-Britanniassa jopa 61 % kokopäivätyötä tekevästä kokee, ettei heillä ole taloudellisten syiden vuoksi varaa tehdä osa-aikatyötä. (Fagan 2003.)

”Valinta vai...”

Myös äitien omat työssäkäyntiä koskevat preferenssit ja asenteet vaikuttavat äitien valintoihin työmarkkinoilla (esim. Kraus 1995; Hakim 2000; Uunk, Kalmijn & Muffels 2003 Himmelweit & Sigala 2004). Hakimin (2000) mukaan erot naisten työmarkkina-asemassa selittyvät työhön liittyvillä henkilökohtaisilla asenteilla. Hakimin mukaan naisten työmarkkinapreferenssit ovat melko pysyviä ja siksi naisten työmarkkina-asemassa on eroja. Hän jakaa naiset asenteiden mukaan kolmeen ryhmään: työkeskeisiin, sopeutuviin ja kotiorientoituneisiin. Työkeskeisille naisille sitoutuminen työhön on ensisijaista, sopeutuvat tasapainoilevat työn ja perheen välillä, kun taas kotiorientoituneille naisille koti ja perhe ovat keskeisimpiä elämänsisältöjä. Hakim olettaa, että naisten työmarkkinavalinnat ovat aidosti vapaita valintoja. (Hakim 2000.) Hakimin ajatukset ovat lähellä monien yhteiskuntateoreetikkojenkin näkemyksiä, joiden mukaan sosiaaliset rakenteet kuituvat ja nykyistä aikaa kuvaa yksilön valinnan vapaus (mm. Giddens 1991; Beck & Beck Gernsheim 1995).

Yksin preferenssien avulla ei voida kuitenkaan selittää naisten erilaisia asemia työmarkkinoilla (McRae 2003; Kangas & Rostgaard 2005). Äidit eroavat toisistaan kyvyiltään ja ominaisuuksiltaan, joten äitien käytössä olevat resurssit poikkeavat toisistaan (McRae 2003). Pystyäkseen toimimaan vapaasti ja toteuttamaan preferenssejään yksilö tarvitsee myös sopivia keinoja ja voimavaroja tavoitteidensa saavuttamiseksi. Tällaisia ovat jo edellä mainitut institutionaaliset tekijät sekä henkilökohtaiset resurssit. Kaikki naiset eivät kuitenkaan kykene toimimaan preferenssiensä mukaisesti eikä heillä ole todellista valinnanvapautta. (McRae 2003.) Aikaisempien tutkimusten perusteella näyttääkin siltä, että äitien työmarkkina-asema tai tekemät työtunnit eivät aina ole yhteneväisiä heidän omien preferenssiensä kanssa. Maiden välillä on eroja sen suhteen, miten hyvin naisten ja äitien preferoima työmarkkina-asema toteutuu. (esim. Evans

& Kelley 2001; Väisänen & Nätti 2001; Yerkes 2005.)

Naiset ovat usein vastentahtoisesti osa-aikatyössä, koska he eivät ole saaneet kokopäivätyötä (Fagan 2001; McRae 2003; Daly & Klammer 2005; Haataja 2005). Vastentahtoisesti osa-aikatyötä tekevien naisten osuus on korkea myös Suomessa (Haataja 2005). Ruotsissa ja Espanjassa noin kolmannes naisista tekee osa-aikatyötä siksi, etteivät he ole kyenneet löytämään kokopäiväistä työtä. Saksassa ja Iossassa-Britanniassa sen sijaan noin 80 % naisista tekee osa-aikatyötä vapaaehtoisesti. (Fagan 2003.) Myös moni yksinhuoltajaäiti on pakotettu työssäkäyntiin, vaikka he haluaisivat hoitaa lapsia kotona (Hakovirta 2006). Yksinhuoltajaäidit ovat lisäksi yliedustettuina niiden joukossa, jotka tekevät epäsäännöllistä työaikaa. Vain harvat ovat hakeutuneet vapaaehtoisesti tällaisiin työtehtäviin. Kyse on ollut enemmän siitä, ettei normalityöaikana tehtävää työtä ole ollut tarjolla (Presser 2003).

Naisten ja alle kouluikäisten lasten äitien toivoma työmarkkina-asema toteutuu heikosti Saksassa ja Yhdysvalloissa. Saksassa vain 30 % naisista on tyytyväisiä tekemiensä työtuntien määrään, 35 % naisista haluaisi tehdä enemmän töitä ja 35 % naisista haluaisi vähentää työtunteja (Yerkes 2005). Alle kouluikäisten lasten äidit ovat Saksassa niitä, jotka kokevat tekevänsä liikaa työtunteja. Myös Yhdysvalloissa alle kouluikäisten lasten äidit tekevät enemmän työtunteja kuin toivoisivat. (Evans & Kelley 2001.)

Evansin ja Kelleyn (2001) tutkimuksen mukaan alle kouluikäisten lasten äitien ideaali ja todellinen työmarkkina-asema ovat harmoniassa Ruotsissa ja Espanjassa. Iossassa-Britanniassa tulokset ovat osin ristiriitaisia riippuen siitä, keiden työmarkkinavalintoja on tutkittu: Iossassa-Britanniassa 60 % naisista on tyytyväisiä tekemäänsä työaikaan ja 30 % naisista haluaisi vähentää tekemiään työtuntejaan. Ainostaan 6 % naisista haluaisi

”Valinta vai...”

lisätä työtuntejaan. (Yerkes 2005.) Ainoastaan alle kouluikäisten lasten äitien toteutuneen työmarkkina-asemaa tarkastelu puolestaan osoitti, että äidit halusivat tehdä vähemmän töitä kuin todellisuudessa tekevät (Evans & Kelley 2001).

Hypoteesit, tutkimusasetelma ja -aineisto

Tässä artikkelissa tutkitaan, miten äitien työssäkäynti- ja hoivapreferenssit eri maissa eroavat toisistaan sekä mikä on niiden yhteys toteutuneeseen työmarkkina-asemaan Suomessa, Ruotsissa, Saksassa, Espanjassa, Isossa-Britanniassa ja Yhdysvalloissa².

Äitien valinnanmahdollisuuksiin vaikuttavien tekijöiden pohjalta johdetaan seuraavanlaiset hypoteesit. Ensinnäkin maiden välillä on eroja sen suhteen, miten hyvin äitien preferoimat työmarkkina-asetat toteutuvat. Suomessa ja Ruotsissa päivähoito ja vanhemmille tarkoitettut vapaat helpottavat äitien valintoja ansiotyön ja hoivan suhteen, erityisesti lapsen ollessa alle kouluikäinen. Saksassa, Espanjassa, Isossa-Britanniassa ja Yhdysvalloissa vastaavanlaajuisten etujen puute heikentää äitien valinnan mahdollisuuksia. Toiseksi maiden välillä on eroja sen suhteen, mitkä äitien preferoimista työmarkkina-asetamista toteutuvat parhaiten. Suomessa ja Ruotsissa äitien työssäkäyntiä tukeva politiikka tukee osa- tai kokoaikatyötä preferoivien äitien työmarkkinapreferenssien toteutumista, mutta toisaalta laajat ja kattavat perhevapaat tukevat myös äitien mahdollisuuksia hoitaa lapsia kotona.

Kolmanneksi erilaiset yksilölliset ja perheeseen liittyvät tekijät ovat todennäköisesti yhteydessä äitien työmarkkinapreferenssien toteutumiseen. Korkeamman koulutuksen omaavilla äideillä on enemmän valinnan mahdollisuuksia työmarkkina-aseman suhteen. Sen sijaan mitä nuorempia lapset ovat ja mitä useampia lapsia äidillä on, sitä

enemmän se rajoittaa äitien työmarkkinavalintoja. Vaikka äitien asenteet ja preferenssit eivät yksin selitäkään työmarkkinavalintoja, ne ovat todennäköisesti yhteydessä äitien työmarkkinapreferenssien toteutumiseen. Tasa-arvoiset sukupuolirooliasenteet lisäävät äitien työmarkkinapreferenssin toteutumista.

Tutkimuksen aineistona on International Social Survey Program (ISSP) vuodelta 2002, jolloin teemana oli perhe ja muuttuvat sukupuoliroolit. Tutkimuksessa kysyttiin työn ja perhe-elämän yhteensovittamisesta sekä naisten ja miesten rooleista perheessä ja työelämässä. Aineistossa ovat mukana 18–49-vuotiaat naiset, joiden kanssa samassa kotitaloudessa asuu vähintään yksi alle 18-vuotias lapsi. Työttömät, työkyvyttömät, opiskelijat ja eläkeläiset on rajattu pois aineistosta. Lopullisessa aineistossa on 1 545 äitiä, joista 196 on Suomesta, 177 Ruotsista, 209 Saksasta, 383 Espanjasta, 354 Isosta-Britanniasta ja 226 Yhdysvalloista.

Ensin tarkastellaan äitien työmarkkinapreferenssejä ja työmarkkina-asemaa ristiintaulukoiden ja klusterianalyyysien avulla. Tämän jälkeen tutkitaan maiden välisiä eroja äitien työmarkkinapreferenssien toteutumisessa. Työ- ja lastenhoitotoiveita sekä toteutuneen työmarkkina-aseman yhteyttä tutkitaan ristiintaulukoiden avulla. Tämän jälkeen tarkastellaan logistisella regressioanalyysillä³ tekijöitä, jotka vaikuttavat äitien työmarkkinapreferenssien toteutumiseen. Logistisessa regressioanalyysissä vastemuuttujana on kaksiluokkainen muuttuja, joka kertoo, toteutuuko äidin preferoima työmarkkina-asema vai ei. Monimuuttuja-analyyssissa selittävinä muuttujina ovat äidin ikä, äidin koulutus, lapsen ikä, lasten lukumäärä, perhetyyppi sekä sukupuolirooliasennemuuttuja. Asennemuuttuja mittaa suhtautumista sukupuolten väliseen työnjakoon sekä äidin työssäkäynnin vaikutuksiin. Summuuttuja muodostettiin neljästä väittämästä ja Cronbachin alfa arvo on 0,737⁴.

”Valinta vai...”

Äitien preferoimaa työmarkkina-asemaa tutkitaan tarkastelemalla sitä, miten soveliaana naisten työssäkäyntiä pidetään eri elämäntilanteissa. ISSP-kyselyissä vastaajilta on tiedusteltu, miten naisten tulisi käydä työssä seuraavissa elämäntilanteissa: kun perheessä on alle kouluikäisiä lapsia ja kun perheen nuorin lapsi on koulussa. Vastausvaihtoehdot olivat 1) tulisi käydä kokopäivätyössä, 2) tulisi käydä osa-aikatyössä, 3) tulisi pysyä kotona⁵. Kysymyksessä ei otettu kantaa perheen taloudelliseen tilanteeseen. Koska kyselyssä on poikkileikkausaineisto ja tutkimuksen kiinnostuksen kohteena ovat asenteiden vaikutukset, ei voida varmasti sanoa, vaikuttavatko asenteet äitien työmarkkina-asemaan vai äitien työmarkkina-asema asenteisiin.

Äitien työmarkkinapreferenssit ja toteutunut työmarkkina-asema

Äitien työmarkkinapreferensseissä on havaittavissa selviä eroja maiden välillä. Taulukossa 1 kuvataan äitien suosimaa työmarkkina-asemaa kahdessa eri tilanteessa: kun perheessä on alle kouluikäinen lapsi ja kun perheen nuorin lapsi on kouluiässä. Lapsen ollessa alle kouluikäinen lasten hoito kotona tai osa-aikatyö ovat useimmin toivottuja vaihtoehtoja. Eniten mahdollisuutta lasten hoitoon kotona toivovat äidit Suomessa sekä Isossa-Britanniassa ja selvästi vähiten Ruotsissa. Yhdysvallat, Saksa ja Espanja jäävät näiden maiden väliin. Työssäkäyntimuodoista osa-aikatyötä preferoidaan kaikissa maissa huomattavasti kokopäivätyötä enemmän. Nuorimman lapsen ollessa kouluikäinen kaikissa maissa lasten hoitamista kotona suositaan vähemmän kuin lapsen ollessa alle kouluikäinen. Kun perheen nuorin lapsi on kouluikäinen, kaikissa maissa maissa paitsi Yhdysvalloissa osa-aikatyö on toivotumpi vaihtoehto kuin kokopäivätyö.

Tulokset poikkeavat jossain määrin aikaisemmista tutkimuksista. Erilaiset tulokset saattavat johtua erilaisista ja eri ajankohdilta olevista ai-

neistoista. Aikaisemmissa tutkimuksissa on myös usein tarkasteltu naisten tai äitien asenteita yleensä. Tässä tutkimuksessa analysoidaan äitien asenteita nuorimman lapsen iän mukaan. Aikaisemmissa tutkimuksissa on havaittu, että Saksassa erityisesti naiset preferoivat osa-aikatyötä, ja alle kouluikäisten lasten äidit haluavat olla kotona (Yerkes & Visser 2005). Taulukon 1 mukaan alle kouluikäisten lasten äideistä Saksassa noin kolmannes haluaa hoitaa lapsia kotona ja suurin osa haluaisi käydä osa-aikatyössä. Pohjoismaissa äidit suosivat kokopäivätyötä (Fagan 2003, 40). Taulukon 1 perusteella näyttää siltä, että etenkin pienten lasten äidit Suomessa ja Ruotsissa toivovat mahdollisuutta osa-aikatyöhön ja Suomessa myös lasten hoitoon kotona ilman työhön osallistumista.

Muiden maiden osalta tulokset ovat samansuuntaisia aikaisempien tutkimusten kanssa. Yhdysvalloissa naimisissa olevat pienten lasten äidit haluavat tehdä osa-aikatyötä. Kokopäivätyötä Yhdysvalloissa suosivat etniset vähemmistöt ja korkeasti koulutetut naiset. (Yerkes & Visser 2005.) Myös taulukon 1 mukaan Yhdysvalloissa alle kouluikäisten lasten äideistä huomattava osa haluaa tehdä osa-aikatyötä. Espanjassa on havaittu naisten suosivan kokopäivätyötä (Fagan 2003, 39). Espanjassa äidit toivovatkin vertailumaista eniten mahdollisuutta kokopäivätyöhön, kun perheessä on alle kouluikäisiä lapsia. Myös nuorimman lapsen ollessa kouluikäinen, kokopäivätyötä kannattavien äitien osuus on Espanjassa suuri, jopa selvästi korkeampi kuin Suomessa ja Ruotsissa. Isossa-Britanniassa äidit suosivat osa-aikatyötä lasten iästä riippumatta. Saatu tulos on linjassa aikaisempien tutkimusten kanssa (Fagan 2003, 40).

Taulukossa 2 tarkastellaan äitien toteutuneessa työmarkkina-asemassa⁶ havaittavia eroja maiden välillä. Alle kouluikäisen lapsen perheissä äitien työssäkäynti (koko- ja osa-aikainen työ) on yleisintä Ruotsissa ja harvinaisinta Saksassa sekä Espanjassa. Suomi, Iso-Britannia ja Yhdysvallat

”Valinta vai...”

Taulukko 1. Äitien työmarkkinapreferenssit vuonna 2002, %

	Suomi	Ruotsi	Saksa	Espanja	Iso-Britannia	Yhdysvallat
Kun perheessä on alle kouluikäinen lapsi, pitäisikö äidin olla						
Kokopäivätyössä	13	13	1	20	7	18
Osa-aikatyössä	44	75	70	52	51	43
Kotona	43	12	29	28	42	39
p = 0,000						
Kun perheen nuorin lapsi on koulussa, pitäisikö äidin olla						
Kokopäivätyössä	34	27	20	40	15	49
Osa-aikatyössä	63	71	77	55	81	45
Kotona	3	2	3	5	4	6
p = 0,000						

sijoittuvat näiden maiden väliin. Tosin Suomessa kokopäivätyötä tekevien osuus on vertailumaista korkein. Nuorimman lapsen ollessa kouluikäinen työssä käyvien äitien osuus nousee. Muita maita yleisempää äitien työssäkäynti on Ruotsissa ja Suomessa. Espanjassa lasta kotona hoitavien äitien osuus on suurin.

Maiden välisiä eroja ja yhtäläisyyksiä äitien työmarkkinapreferensseissä ja työmarkkina-asemissa testattiin myös tekemällä niistä klusteri- eli ryhmittelyanalyysi⁷. Klusterianalyysien tulokset (ks. liitekuviot 1 ja 2) vahvistavat pitkälti edellä esitettyjen taulukkojen tuloksia. Äitien työmarkkinapreferensseistä muodostui kaksi klusteria, joista ensimmäiseen kuuluvat Espanja, Yhdysvallat ja Suomi. Näissä maissa äitien työmarkkinapreferensseissä korostuu muita maita

korkeampi kokopäivätyön suosio, kun perheen nuorin lapsi on kouluikäinen. Toisaalta lasten hoitamista kotona toivotaan silloin, kun perheessä on alle kouluikäinen lapsi. Toisen klusterin muodostavat Ruotsi ja Saksa. Löyhemmin tähän klusteriin kuuluu myös Iso-Britannia. Näissä maissa korostuu vahva osa-aikatyön suosio lapsen iästä riippumatta.

Toteutuneen työmarkkina-aseman kohdalla klusterit eivät ole yhtä selviä. Yhden klusterin muodostavat Ruotsi ja Iso-Britannia. Näitä maita kuvastaa muita maita korkeampi osa-aikatyötä tekevien äitien osuus lapsen iästä riippumatta. Myös hieman muita maita matalampi kotona alle kouluikäistä lasta hoitavien äitien osuus yhdistää näitä maita. Toisen klusterin muodostavat Espanja ja Yhdysvallat. Löyhemmin tähän kluste-

Taulukko 2. Äitien työmarkkina-asema vuonna 2002, %

	Suomi	Ruotsi	Saksa	Espanja	Iso-Britannia	Yhdysvallat
Äidin työmarkkina-asema, kun perheessä on alle kouluikäinen lapsi						
Kokopäivätyö	47	32	17	34	27	37
Osa-aikatyö	15	44	20	22	37	25
Kotona	38	24	63	44	36	38
p = 0,000						
Äidin työmarkkina-asema, kun perheen nuorin lapsi on kouluikäinen						
Kokopäivätyö	77	56	47	43	44	56
Osa-aikatyö	19	43	28	23	44	19
Kotona	4	1	25	34	12	25
p = 0,000						

”Valinta vai...”

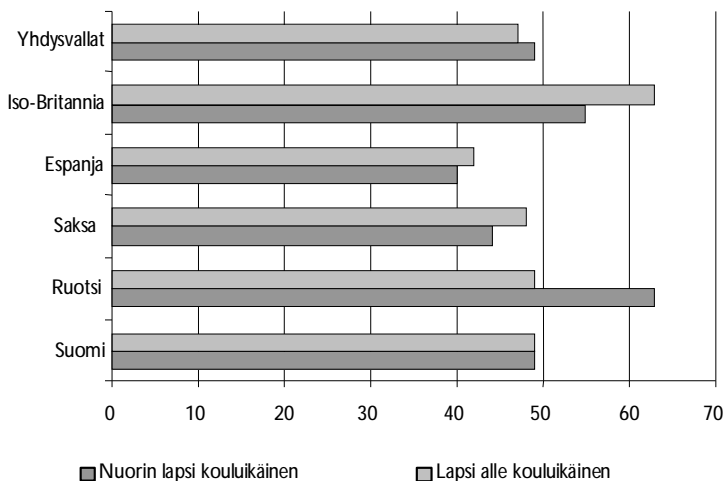
riin kuuluu myös Saksa. Näissä maissa äidit ovat muita maita useammin hoitamassa lasta kotona. Tämä näkyy erityisesti nuorimman lapsen ollessa kouluikäinen. Suomi ei sovi kumpaankaan näistä klustereista, vaan muodostaa yksin oman ryhmänsä. Suomi erottuu muista maista, koska äitien kokopäivätyön osuus on korkea ja osa-aikatyön osuus matala lapsen iästä riippumatta.

Äitien työmarkkinapreferenssien toteutuminen

Edellä esitetyistä tuloksista voidaan päätellä, että äitien toivoma työmarkkina-asema ei läheskään aina vastaa toteutunutta työmarkkina-asemaa. Maiden välillä on eroja sen suhteen, kuinka hyvin äitien toivoma työmarkkina-asema toteutui. Kuviossa 1⁸ tarkastellaan toteutuneita työmarkkinapreferenssien osuuksia, kun perheessä on alle kouluikäinen lapsi ($p = 0,046^*$) ja kun perheen nuorin lapsi on kouluikäinen ($p = 0,000^{***}$). Alle kouluikäisten lasten äitien toivoma työmarkkina-asema toteutui parhaiten Isossa-Britanniassa, jossa runsas 60 prosenttia äideistä on toivomassaan työmarkkina-asemas-

sa. Espanjassa runsaalla 40 prosentilla äideistä äitien toivoma työmarkkina-asema toteutui. Muissa maissa hieman vajaa puolet äideistä on suosimassaan työmarkkina-asemassa. Tilanne on erilainen kouluikäisten lasten äitien kohdalla. Heidän osaltaan preferenssit toteutuvat selvästi parhaiten Ruotsissa, jossa yli 60 prosenttia äideistä on toivomassaan työmarkkina-asemassa. Espanjassa vain 40 %:lla äideistä preferoitu työmarkkina-asema toteutuu. Isossa-Britanniassa, Suomessa, Yhdysvalloissa ja Saksassa vajaa puolet äideistä on toivomassaan työmarkkina-asemassa.

Lapsen iällä on erilainen vaikutus äitien työmarkkinapreferenssien toteutumiseen eri maissa. Ruotsissa äitien työaikatoiveet toteutuvat huomattavasti paremmin nuorimman lapsen ollessa kouluikäinen. Isossa-Britanniassa tilanne on päinvastainen. Saksassa ja Espanjassa äitien preferenssit toteutuvat hieman paremmin lapsen ollessa alle kouluikäinen ja Yhdysvalloissa puolestaan nuorimman lapsen ollessa kouluikäinen. Suomessa sen sijaan lapsen iällä ei ole yhteyttä siihen, kuinka hyvin äitien työmarkkinapreferenssit toteutuvat. Huomattavaa kuitenkin on,

Kuvio 1. Äitien toivomien työmarkkinapreferenssien toteutuminen, 2002, %

”Valinta vai...”

että suurella osalla äideistä työmarkkinapreferenssit eivät toteudu.

Taulukossa 3 tarkastellaan, missä määrin äideillä on eri maissa mahdollisuus tehdä omien preferenssiensä mukaisia työmarkkinavalintoja⁹. Taulukkoon on lihavoituna merkitty tilanteet, joissa äidin preferoima työmarkkina-asema toteutuu. Tulosten mukaan kokopäivätyötä preferoivien äitien työmarkkina-asema toteutuu parhaiten. Osa-aikatyön osalta toivottu työmarkkinapreferenssi toteutuu kaikkein heikoiten.

Maiden välillä on eroja sen suhteen, missä työmarkkina-asemassa äidit ovat, mikäli heidän preferoimansa työmarkkina-asema ei toteudu. Suomessa, Yhdysvalloissa ja Ilossa-Britanniassa lapsen hoitamista kotona suosivat alle kouluikäisten lasten äidit ovat todellisuudessa töissä. Suomessa ja Yhdysvalloissa äidit ovat kokopäiväisessä työssä ja Ilossa-Britanniassa osa-aikatyössä. Saksassa taas erityisesti osa-aikatyötä preferoivat äidit ovat todellisuudessa usein kotona. Myös Espanjassa osa-aikatyötä preferoivat äidit ovat usein kotona, mutta toisaalta myös lapsen kotona hoitamista preferoivista äideistä osa on todellisuudessa töissä.

Kouluikäisten lasten äitien osalta tilanne on hyvin pitkälti samansuuntainen maiden välisten erojen suhteen. Ruotsissa, Ilossa-Britanniassa ja Yhdysvalloissa äidit työskentelevät enemmän kuin haluaisivat. Ruotsissa kyse on osa-aikatöitä preferoivien työskentelystä kokopäiväisesti. Ilossa-Britanniassa ja Yhdysvalloissa ne äidit, jotka toivovat voivansa hoitaa lasta kotona, joutuvat käymään työssä. Tosin Yhdysvalloissa on myös jonkin verran äitejä, jotka haluaisivat olla töissä, mutta todellisuudessa ovatkin kotona. Saksa ja Espanja erottuvat jälleen muista maista, vaikkakaan eivät aivan yhtä selvästi kuin alle kouluikäisten lasten äitien kohdalla. Saksassa ja Espanjassa äidit ovat muita maita useammin kotona, vaikka haluaisivat olla töissä.

Suomi, Ruotsi, Iso-Britannia ja Yhdysvallat ovat maita, joissa äidit joutuvat työskentelemään enemmän ja osin myös pidempää työpäivää kuin toivoisivat. Suomen osalta pakotettu kokopäivätyön tekeminen johtunee ainakin osittain siitä, että työmarkkinoilla ei ole tarjolla sopivia osa-aikaisia töitä yhtä paljon kuin esimerkiksi Ilossa-Britanniassa ja Saksassa (Connolly & Gregory 2004). Toisaalta Suomessa ja Ruotsissa äitien työssäkäyntiä on tuettu erityisesti päivähoitopolitiikalla sekä yksilöverotuksella (Hiilamo 2002). Kahden ansaitsijan mallia pidetään myös Suomessa ja Ruotsissa ”normina”, ja äidit saattavat mennä töihin, vaikka tosiasiasa preferoivatkin kotona olemista. Ruotsissa lasten hoitamista kotona ei myöskään ole pidetty suotavana vaihtoehtona, koska sen on pelätty synnyttävän ns. naisansan (Kangas & Hiilamo 2004).

Tulosten perusteella Saksa ja Espanja luokituvat maiksi, joissa äidit ovat usein pakotettuja olemaan kotona, vaikka he preferoivatkin työssäkäyntiä, erityisesti osa-aikatyötä. Erityisesti Saksaa, mutta myös Espanjaa, on pidetty perinteisinä mieselättäjämaina. Äitien oletetaan hoitavan lapsia kotona pidempään, jolloin äidit ovat saattaneet jäädä kotiin, vaikka tosiasiasa suosivatkin osa-aikaista työssäkäyntiä. Näissä maissa myös äitien työssäkäynnin mahdollistavat sosiaalipalvelut ovat puutteellisia eikä verotus- ja sosiaaliturvajärjestelmä muutenkaan tue kahden ansaitsijan perhemallia (Bradshaw & Finch 2002; Ostner 2003). Perheelle saattaa olla myös taloudellisesti kannattavampaa, että äiti hoitaa lapsia kotona kuin että äiti kävisi töissä.

Testasimme myös monimuuttuja-analyysillä, mitkä tekijät ovat yhteydessä äitien preferoiman työmarkkina-aseman toteutumiseen. Analyysimenetelmänä oli logistinen regressioanalyysi, jossa selitettävänä muuttujana oli kaksiluokkainen muuttuja: äidin preferoima työmarkkina-asema ei toteudu tai äidin preferoitu työmarkkina-asema toteutuu. Analyysi antaa vastauksia siihen, ketkä ovat niitä äitejä, joilla on suurin riski

”Valinta vai...”

Taulukko 3. Äitien työmarkkinapreferenssit ja toteutunut työmarkkina-asema vuonna 2002, %

Äidin toteutunut työmarkkina-asema, kun perheessä alle kouluikäinen lapsi																	
Äidin preferenssi työmarkkina-asemasta	Suomi	Ruotsi	Saksa	Espanja	Iso-Britannia	Yhdysvallat											
Koko-päivätyö	0	67	0	62	15	23	89	0	11	69	19	12					
Osa-aikatyö	25	22	50	34	25	41	32	53	15	32	36	32					
Kotona	13	59	20	60	20	5	10	85	17	19	64	4	27	69	34	17	49
p =	0,001	0,128	0,017	0,004	0,000	0,019											
Äidin toteutunut työmarkkina-asema, kun perheen nuorin lapsi on kouluikäinen																	
Äidin preferenssi työmarkkina-asemasta	Suomi	Ruotsi	Saksa	Espanja	Iso-Britannia	Yhdysvallat											
Koko-päivätyö	8	0	91	9	0	82	12	6	58	26	16	79	13	8	79	14	7
Osa-aikatyö	27	6	46	53	2	39	35	26	34	23	43	37	51	12	43	18	39
Kotona	0	0	0	100	0	25	25	50	29	0	71	29	28	43	17	16	67
p =	0,156	0,004	0,015	0,001	0,000	0,001											

Toteutuneen työmarkkina-aseman kohdalla lyhenteet tarkoittavat: KP=kokopäivätyö, OA=osa-aikatyö, KO=kotona

”Valinta vai...”

olla muussa kuin preferoimassaan työmarkkina-
asemassa. Tulokset ovat yllättäviä, sillä useimmilla
käytetyillä taustamuuttujilla ei todettu tilastolli-
sesti merkitseviä yhteyksiä äitien toivoman työ-
markkina-aseman toteutumiseen. Tämän vuoksi
analyysin tuloksia ei ole tarpeen raportoida. Ainoastaan suhtautuminen sukupuolirooleihin
on yhteydessä työmarkkina-aseman toteutu-
miseen, kuten oletettiin. Saksassa, Yhdysvalloissa,
Ruotsissa ja Suomessa tasa-arvoinen suhtautu-
minen sukupuolten väliseen työnjakoon nostaa
äitien todennäköisyyttä olla heidän toivomas-
saan työmarkkina-asemassa. Tulosten mukaan
henkilökohtaisilla tekijöillä sekä kotitalousteki-
jöillä voidaan vain vähän selittää äitien toivo-
man työmarkkina-aseman toteutumista. Sen
sijaan voidaan olettaa, että perhepolitiikka ja
työmarkkinoiden rakenne muokkaavat pitkälti
äitien työmarkkina-asemaa.

Pohdinta

Tämän artikkelin tavoitteena oli tutkia äitien
työmarkkinapreferenssejä sekä niiden toteutu-
mista. Kaikissa tutkimuksessa mukana olevissa
maissa äidit toivoivat eniten mahdollisuutta
osa-aikatyöhön. Äitien suosima työmarkkina-
asema ei läheskään aina toteutunut. Parhaiten
työmarkkinapreferenssit toteutuivat Ruotsissa
nuorimman lapsen ollessa kouluikäinen ja Iso-
sa-Britanniassa lapsen ollessa alle kouluikäinen.
Heikoiten äitien mahdollisuudet omiin työaika-
valintoihin toteutuivat Espanjassa.

Äidit, jotka suosivat kokopäivätyötä, olivat
useimmiten toivomassaan työmarkkina-ase-
massa. Sen sijaan osa-aikatyötä preferoivien äi-
tien työmarkkina-asema toteutui heikoiten. Tut-
kimuksessa mukana olevista maista Suomessa
ja Ruotsissa äidit tekivät enemmän ansiotyötä
kuin mitä he toivoivat. Myös Isonsa-Britanniassa
ja Yhdysvalloissa äidit olivat ansiotyössä enem-
män kuin toivoivat, vaikka näissä maissa äitien
työssäkäynnin tukeminen ei ole yhtä laajaa kuin

Pohjoismaissa. Saksassa ja Espanjassa äidit puo-
lestaan olisivat halunneet työskennellä enem-
män.

Mistä saadut tulokset kertovat? Suomessakin
monet äidit toivovat mahdollisuutta olla koto-
na eli oikeutta hoivaan silloin, kun perheessä
on pieni lapsi. Tätä toivotaan erityisesti silloin,
kun perheessä on alle kouluikäinen lapsi. Suo-
mi luokittuikin preferenssien suhteen samaan
ryhmään Espanjan ja Yhdysvaltojen kanssa. Ai-
nakin Espanjaa on pidetty perinteisenä miese-
littäjämaana, mutta nyt aiemmin kahden ansait-
sijan mallimaana pidetty Suomi kuuluu samaan
ryhmään. Toisaalta toteutuneen työmarkkina-
aseman osalta kahden kokopäiväisen ansaitsijan
malli toteutuu Suomen osalta selvästi. Tämä nä-
kyy myös siinä, että kotona lapsen hoitamista tai
osa-aikatyötä preferoivat äidit hyvin usein ovat
kokopäivätyössä. Tässä suhteessa Suomi eroaa
selvästi esimerkiksi Espanjasta, jossa osa-aika-
työtä preferoivat äidit usein ovat kotona.

Saatujen tulosten perusteella näyttää siltä, että
Suomessa äidit toivovat usein mahdollisuutta
osa-aikatyön tekoon jopa silloin, kun perheen
nuorin lapsi on kouluikässä. Tulos on mielenkiin-
toinen suhteessa siihen, että Suomessa osa-ai-
katyö ei ole ollut nimenomaan naisten ja äitien
työssäkäynnin muoto kuten esimerkiksi Saksas-
sa ja Isonsa-Britanniassa (OECD 2002). Tulos
on myös ristiriitainen joidenkin aiempien tut-
kimusten kanssa (esim. Fagan 2003). Osasyynä
on ainakin se, että aiemmin on tutkittu naisten
preferenssejä yleensä, kun tässä tutkimuksessa
kyseessä ovat vain äitien preferenssit. On myös
mahdollista, että äitien asenteissa olisi tapahtu-
nut muutoksia ja Suomessa oltaisiin asennetasol-
la halukkaita siirtymään puolentoista ansaitsijan
perhemalliin. Toisaalta aiemmissä tutkimuksissa
on myös todettu, että Suomessa naiset tekevät
osa-aikatyötä vastentahtoisesti (esim. Haataja
2005; Fagan 2003), mikä on ristiriidassa tämän
tutkimuksen tulosten kanssa. Syynä voi olla se,

”Valinta vai...”

että naisten ja äitien preferenssit eivät ole yhteneviä.

Voidaan pohtia myös sitä, ovatko tarjolla olevat osa-aikatyöt sellaisia, joita tosiasiaa ei haluta tehdä. Eli ne, jotka osa-aikatoivia tekevät, eivät ole siihen tyytyväisiä. Osa-aikatoihin liitetään usein ns. huonomman työn leima. Niihin ei esimerkiksi vaadita yhtä paljon koulutusta ja maksettava palkka on matalampi. Suomessa osa-aikatoivia on ylipäänsä tarjolla vähän, joten äidit ovat pakotettuja tekemään kokopäivätoivia. Toisaalta kokopäivätoivia voidaan tehdä siksi, että osa-aikatyöstä saatavalla palkalla ei tulaisi toimeen. Yhtenä ratkaisuna voisi olla osittaisen kotihoidontuen nosto, mikä mahdollistaisi työajan lyhentämisen, kun lapset ovat pieniä. Osa-aikatyön osalta huomioitavaa on myös se, että kysymyksessä ei otettu kantaa siihen, miten työmarkkina-asema vaikuttaa perheen toimeentuloon. Ei siis kyetä arvioimaan sitä, olisivatko äidit halukkaita osa-aikatyöhön siitä huolimatta, että se heikentäisi perheen toimeentuloa. Huomio koskee Suomen lisäksi myös muita tutkimuksensa mukana olevia maita.

Äitien preferenssit toteutuivat kuitenkin kaikissa maissa kohtalaisen huonosti riippumatta siitä, millaisia töitä äidit preferoivat, millaista politiikkaa maassa harjoitetaan tai millaiset työmarkkinat maassa on. Nämä tulokset saattavatkin kertoa siitä, että äidit toivovat erilaisia vaihtoehtoja hoivan toteuttamiseen ja että yksi mahdollinen toimintamalli on liian vähän. Kaikissa tutkimusmaissa hajonta työmarkkinapreferensseissä oli suuri. Tulevaisuudessa politiikkaa olisikin kehitettävä suuntaan, jossa äideille olisi tarjolla enemmän mahdollisuuksia hoivan toteuttamisessa, jolloin äidit voisivat tehdä valintoja omien preferenssiensä mukaan ja toteuttaa hoivan sosiaalisia oikeuksia.

Viitteet

¹ Miesten ja naisten oikeudet hoivaan ja ansiotyöhön toteutuvat eri tavoin. Isien kohdalla ei useinkaan kyseenalaisteta oikeutta ansiotyöhön, mutta sen sijaan isien oikeudet hoivaan ovat puutteellisia. Monissa maissa ei tueta isien oikeutta hoivaan esimerkiksi isyysvapaiden muodossa (Bradshaw & Finch 2002, 111). Toisaalta Pohjoismaissa, joissa isyysvapaat ovat olleet osana perhepolitiikkaa jo muutamien vuosikymmenten ajan, yllättävän harvat isät käyttävät oikeutta hoivaan hyväkseen (Hobson 2002, Haataja 2004).

² Yhdysvaltain osalta tuloksia tulkittaessa on pidettävä mielessä maan heterogeisuus. Eri vähemmistöihin ja etnisiin ryhmiin kuuluvien äitien työssäkäyntimallit saattavat poiketa toisistaan hyvinkin paljon.

³ Logistinen regressioanalyysi antaa tulokseksi ns. kerroinsuhteen, joka kertoo selitettävän ilmiön todennäköisyyden suhteessa toiseen vaihtoehtoon. Kategoristen muuttujien kohdalla kerroinsuhdetta verrataan referenssikategoriaan, joka saa arvon 1. Jos kerroinsuhde on pienempi kuin yksi, todennäköisyys on pienempi kuin referenssikategoriassa ja päinvastoin. (Hosmer & Lemeshow 2000.)

⁴ Preferenssimuuttuja on muodostettu seuraavien väittämien pohjalta: 1) alle kouluikäinen lapsi kärsii, jos äiti käy töissä; 2) perhe-elämä kärsii, jos äiti käy kokopäiväisessä työssä; 3) työssäkäyvä äiti voi muodostaa lapseensa yhtä lämpimän suhteen kuin kotona oleva; 4) sekä miehen että naisen tulisi osallistua kotitalouden rahanhankintaan. Alkuperäiset viisi vastausvaihtoehtoa tiivistettiin kolmeksi: samaa mieltä, ei osaa sanoa ja eri mieltä.

⁵ Kysymyksen perusteella ei voida aivan varmasti sanoa, koskeeko vastaus juuri sitä, mitä vastaajan itse pitäisi tehdä vai onko kyse vastaajan näkemyksestä siitä, mitä äitien yleensä pitäisi tehdä.

⁶ Äitien työllisyyden vertailua eri maiden kesken vaikeuttaa perhepoliittisten käytäntöjen kirjavuus. Vanhempainvapaalla olevat äidit kirjataan joko työllisiksi tai työvoiman ulkopuolella oleviksi sen mukaan, onko äidillä pysyvä työsuhde (Bradshaw & Finch 2002, 30; Haataja 2005). Myös työllisyyden tilastointi poikkeaa maiden välillä. Eri maissa on erilaiset luokitukset työvoimaan kuulumisesta, vaikka käsitteistö nojaa pitkälti Kansainvälisen työjärjestön suosituksiin väestön taloudellisesta luokittelusta (Koistinen 1999, 89–96).

⁷ Klusterianalyseista valittiin hierarkkinen klusterianalyysi, joka sopii silloin, kun tapausmäärät ovat pieniä (tässä $N=6$). Etäisyyssmittana käytettiin neliöityä Euclidean etäisyyttä (squared Euclidean distance) ja kokoavaa menetelmää (Nearest neighbor), jossa alussa jokainen havainto muodostaa oman klusterin. Seuraavaksi yhdistetään kaksi lähintä tapausta jne.

”Valinta vai...”

⁸ Äitien preferoimasta työmarkkina-asemasta ja toteutuneesta työmarkkina-asemasta muodostettiin kaksiluokkainen muuttuja, joka kertoo, toteutuuko äidin preferoima työmarkkina-asema vai ei.

⁹ Taulukossa 3 joidenkin luokkien tapausmäärät jäävät alhaisiksi, mikä saattaa vaikuttaa tuloksiin. Lisäksi joissakin luokissa tapausmäärät jäävät pieniksi myös siksi, että vain harvat äidit preferoivat tiettyä työmarkkina-asemaa. Alle kouluikäisten äitien kohdalla esimerkiksi Saksassa ja Isonsa-Britanniassa ylipäänsä vain hyvin harvat äidit preferoivat kokopäivätyötä. Nuorimman lapsen ollessa kouluikäinen kaikissa maissa kotona hoitamista preferoivat vain hyvin harvat äidit.

Kirjallisuus

- Beck, Ulrich & Beck Gersheim, Elizabeth (1995) *The Normal Chaos of Love*. Cambridge: Cambridge Polity Press.
- Bradshaw, Jonathan & Finch, Naomi (2002) *A Comparison of Child Benefit Packages in 22 Countries*. Leeds: Department for Work and Pensions Research Report No. 174.
- Connolly, Sara & Gregory, Mary (2004) *Women at Work: Two Steps Forward, One Step Back or Part-time Isn't Working*. [online] <URL:<http://www.economics.ox.ac.uk/Members/mary.gregory/Antwerp-dissem.pdf>> Luettu 5.6.2006.
- Daly, Mary & Klammer, Ute (2005) *Women's Participation in European Labour Markets*. In Ute Gerhard & Trudie Knijn & Anja Weckwert (eds.) *Working mothers in Europe. A Comparison of Policies and Practices*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Deven, Fred & Moss, Peter (2005) *Leave policies and research. Reviews and country notes*. CBGS Werkdokument 3/2005.
- Dingelday, Irene (2001) *European Tax System and Their Impact on Family Employment Patterns*. *Journal of Social Policy* 30 (4), 653-672.
- Ervasti, Heikki (2000) *Suomalaisten perhe- ja sukupuolirooleja koskevat asenteet*. Teoksessa Veli-Matti Ritakallio (toim.) *Eriarvoisuutta paikantamassa*. Juhlakirja Kari Salavuon 60-vuotispäivän kunniaksi. Turku: Sosiaalipoliittinen yhdistys ja Turun yliopiston sosiaalipoliittikan laitos.
- Esping-Andersen, Gøsta (1990) *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Cambridge: Polity Press.
- Esping-Andersen, Gøsta (1999) *Social Foundations of Postindustrial Economies*. Oxford: Oxford University Press.
- Evans, MDR & Kelley, Jonathan (2001) *Employment for Mothers of Pre-school Children: Evidence from Australia and 23 Other Nations*. *People and Place* 9 (3), 28-40.
- Fagan, Colette (2001) *Time, Money and the Gender Order: Work Orientations and Working-time Preferences in Britain*. *Gender, work and organization* 8 (3), 239-266.
- Fagan, Colette (2003) *Working Time Preferences and Work-Life Balance in the EU: Some Policy Considerations for Enhancing the Quality of Life*. European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions.
- Giddens, Anthony (1991) *Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age*. Cambridge: Polity Press.
- Gornick, Janet, C. & Meyers, Marcia, K. (2003) *Families that Work. Policies for Reconciling Parenthood and Employment*. New York: Russel Sage Foundation.
- Haataja, Anita (2004) *Pohjoismaiset vanhempainvapaat kahden lasta hoitavan vanhemman tukena*. *Janus* 12 (1), 25-48.
- Haataja, Anita (2005) *Äidit ja isät työmarkkinoilla 1989-2002/2003*. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2005/29. Helsinki: Yliopistopaino.
- Haataja, Anita (2006) *Pohjoismainen ansaitsija-hoivaajamalli*. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2006:43. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hakim, Catherine (2000) *Preference Theory. Work-lifestyle Choices in the 21st Century*. Oxford: Oxford University Press.
- Hakovirta, Mia (2006) *Yksinhuoltajaäitien työllisyys, toimeentulo ja työmarkkinavalinnat*. Väitöskirjan käsikirjoitus. Turun yliopisto.
- Hiilamo, Heikki (2002) *The Rise and Fall of Nordic Family Policy? Historical Development and Changes During the 1990s in Sweden and Finland*. Stakes Research Report 125. Saarijärvi: Gummerus Printing.
- Himmelweit, Susan & Sigala, Maria (2004) *Choice and the Relationship between Identities and Behaviour for Mothers with Preschool Children: Some Implications for Policy from a UK Study*. *Journal of Social Policy* 33 (3), 455-478.
- Hobson, Barbara (2002) *Making men into fathers. Men, masculinities and the social politics of fatherhood*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hosmer, David & Lemeshow, Stanley (2000) *Applied Logistic Regression*. New York: Wiley.
- Kangas, Olli & Hiilamo, Heikki (2004) *Naisansa vai vapaus valita: kotihoidontukikeskustelu suomalaisessa ja ruotsalaisessa poliittisessa diskurssissa*. Teoksessa Olli Kangas & Helena Kangasharju (toim.) *Sanan valta ja vallan sanat*. Helsinki: SKS.
- Kangas, Olli & Rostgaard, Tine (2005) *Preferences or Care Context: Opinions on the Family and Employment in Seven European countries*. Paper presented at the ESPANET meeting Freiburg, September 22-24, 2005.
- Knudsen, Knud & Wærness, Kari (2001) *National Context, Individual Characteristics and Attitudes on Mothers'*

”Valinta vai...”

- Employment: A Comparative Analysis of Great Britain, Sweden and Norway. *Acta Sociologica* 44 (1), 67-79.
- Koistinen, Pertti (1999) *Työpolitiikan perusteet*. Juva: WSOY
- Kraus, Stephen (1995) Attitudes and the Prediction of Behaviour: A Meta-analysis of the Empirical Literature. *Personality and Social Psychology Bulletin* 21 (1), 58-75.
- Leira, Arnlaug (2002) Updating the 'gender contract'? Childcare reforms in the Nordic countries in the 1990s. *NORA* 10 (2), 81-89.
- Lister, Ruth (1994) 'She has other duties' – Women, citizenship and social security. Teoksessa Sally Baldwin & Jane Falkingham (eds.) *Social Security and Social Change*. New challenges to the Beveridge Model. Hertfordshire: Harvester Wheatsheaf.
- Mahon, Rianne (2002) Child care: toward what kind of 'Social Europe'. *Social Politics* 9, Fall, 343–379.
- Macran, Susan & Joshi, Heather & Dex, Shirley (1996) Employment after Childbearing: A Survival Analysis. *Work, Employment and Society* 10 (2), 273-296.
- McCulloh, Andrew & Dex, Shirley (2001) Married Women's Employment Patterns in Britain. In Hans-Peter Blossfeld & Sonja Drobnic (eds.) *Careers of Couples in Contemporary Societies*. Oxford: Oxford University Press, 175-200.
- McRae, Susan (2003) Constraints and Choices in Mothers' Employment Careers: A Consideration of Hakim's Preference Theory. *British Journal of Sociology* 54 (3), 317-338.
- Nurmi, Kaarina (2000) *Epättyöllisyys ja sukupuolten tasa-arvo 1990-luvun EU:n työmarkkinoilla*. Teoksessa Veli-Matti Ritakallio (toim.) *Eriarvoisuutta paikantamassa*. Turku: Sosiaalipoliittinen yhdistys ja Turun yliopiston sosiaalipoliittinen laitos.
- Nyberg, Anita (2002) Gender, (de)commodification, economic (in)dependence and autonomous households: the case of Sweden. *Critical Social Policy* 22 (1) 72-79.
- OECD (2005) *Babies and Bosses: Reconciling Work and Family Life*. Volume 4. Canada, Finland, Sweden and the United Kingdom. Paris: OECD Publications.
- OECD (2002) *Employment Outlook*. Paris: OECD Publications.
- OECD (2004) *Employment Outlook*. Paris: OECD Publications.
- Orloff, Ann Shola (1993) Gender and the social rights of citizenship: the comparative analysis of gender relations and welfare states. *American Sociological Review* 58 (3), 303-328.
- Ostner, Ilona. (2003) 'Individualisation' – The Origins of the Concept and Its Impact on German Social Policies. *Social Policy and Society* 3 (1), 47-56.
- Pfau-Effinger, Birgit (2004) *Development of Culture, Welfare States and Women's Employment in Europe*. Aldershot: Ashgate.
- Presser, Harriet (2003) *Working in a 24/7 Economy. Challenges for American Families*. New York: Russell Sage Foundation.
- Rønsen, Marit & Sundström, Marianne (2002) Family Policy and After-Birth Employment Among New Mothers – A Comparison of Finland, Norway and Sweden. *European Journal of Population* 18, 121-152.
- Stier, Haya & Lewin-Epstein, Noah & Braun, Michael (2001) *Welfare Regimes, Family-Supportive Policies and Women's Employment along the Life-Course*. *American Journal of Sociology* 106 (6), 1731-1760.
- Takala, Pentti (2000) *Lastenhoito ja sen julkinen tuki. Stakesin tutkimuksia* 110. Saarijärvi: Gummerus.
- Taylor-Gooby, Peter (2004) *New Risks and New Welfare in Europe*. Oxford: Oxford University Press.
- Uunk, Wilfred & Kalmijn, Matthijs & Muffels, Ruud (2003) *The Impact of Children on Women's Labour Supply in Europe. A Reassessment of the Role of Institutions*. EPAG Working Paper 2003-39. Colchester: University of Essex.
- Väisänen, Mia & Nätti, Jouko (2002) Working Time Preferences in Dual-earning Households. *European Societies* 4 (3), 307-329.
- Yerkes, Mara (2005) *Women's employment preferences in the Netherlands, Germany and the UK*. Paper presented at the ESPANET meeting Freiburg, September 22-24, 2005.
- Yerkes, Mara & Visser, Jelle (2005) *Women's Preferences or Delineated Policies? The development of part-time work in the Netherlands, Germany and the United Kingdom*. Working paper 36. Amsterdam: Amsterdam Institute for Advanced Labour Studies.

”Valinta vai...”

Liitetaulukko 1a. Tutkimuksen vertailumaiden (Suomi, Ruotsi ja Saksa) perhevapaajärjestelmien ja lastenhoitojärjestelmien keskeisiä piirteitä 2000-luvun alussa

	Suomi	Ruotsi	Saksa
Äitiysvapaa			
Kesto	21 vkoa	ks. vanhempainvapaa	14 vkoa
Korvaustaso	60 % (työnantajan suostumuksella 3 kk 100 %).		100 %
Oikeus korvattuun vapaaseen	universaali		työssäoloehto
Osa-aikatyön mahdollisuus	ei		ei
Vanhempainvapaa			
Kesto	32 vkoa	480 pvää	kunnes lapsi täyttää 3 vuotta
Korvaustaso	66 %	390 pvää: 80 %, sen jälkeen tasakorvaus	riippuvainen tasakorvaus 2 v.
Oikeus vapaaseen Osa-aikatyön mahdollisuus	universaali työnantajan suostumuksella ja jos molemmat vanhemmat ottavat osa-aikaisena	universaali on	työssäoloehto on
Muu lastenhoitovapaa			
Pituus	lasten kotihoidon tuki kunnes lapsi täyttää 3 vuotta		
Päivähoidon järjestäminen			
Oikeus hoitoon alle 3-vuotiailla	on	on	ei
Hoidossa olevien alle 3-vuotiaiden lasten osuus, %	19	40	9
Yli 3-vuotiaiden oikeus hoitoon	on	on	on
Hoidossa olevien 3-4-vuotiaiden osuus, %	44	82	54

Lähde: Bradshaw & Finch 2002; Deven & Moss 2005

”Valinta vai...”

Liitetaulukko 1b. Tutkimuksen vertailumaiden (Espanja, Iso-Britannia ja Yhdysvallat) perhevapaajärjestelmien ja lastenhoitojärjestelmien keskeisiä piirteitä 2000-luvun alussa

	Espanja	Iso-Britannia	Yhdysvallat
Äitiysvapaa			
Kesto	16 vkoa	52/26 vkoa	12 vkoa*
Korvaustaso	100 %	6 vkoa 90 % 20 vkoa tasakorvaus, sen jälkeen ei korvausta	ei korvausta
Oikeus korvattuun vapaaseen	työssäoloehto ja sosiaaliturvamaksujen ehto	työssäoloehto (pidempään vapaaseen pidempi työssäoloehto)	työssäoloehto ja sen keston ehto
Osa-aikatyön mahdollisuus	on	työnantajan suostumuksella	ei
Vanhempainvapaa			
Kesto	kunnes lapsi täyttää 3 vuotta	13 vkoa / vanhempi	
Korvaustaso	ei korvausta	ei korvausta	
Oikeus vapaaseen	työssäoloehto	työssäoloehto	
Osa-aikatyön mahdollisuus	on	ei	
Muu lastenhoitovapaa			
Päivähoidon järjestäminen			
Oikeus hoitoon alle 3- vuotiailla	ei	ei	ei
Hoidossa olevien alle 3- vuotiaiden lasten osuus, %	-	15	16
Yli 3-vuotiaiden oikeus hoitoon	-	4 vuotiailla**	ei
Hoidossa olevien 3-4- vuotiaiden osuus, %	91**	42**	54

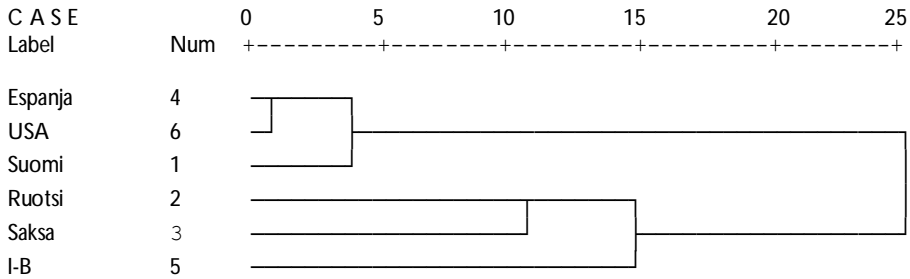
*Yhdysvaltojen 12 viikon vapaa kattaa niin äitiys- isyys- vanhempain- kuin sairaan lapsen hoidon vapaan. Kokonaisuudessaan vapaata on tarjolla 12 viikkoa vuoden aikana kummallekin vanhemmalle ja sen voi käyttää mihin tahansa näistä vapaista.

**Osa hoidosta jo koulujärjestelmään liittyvää

Lähde: Bradshaw & Finch 2002; Deven & Moss 2005

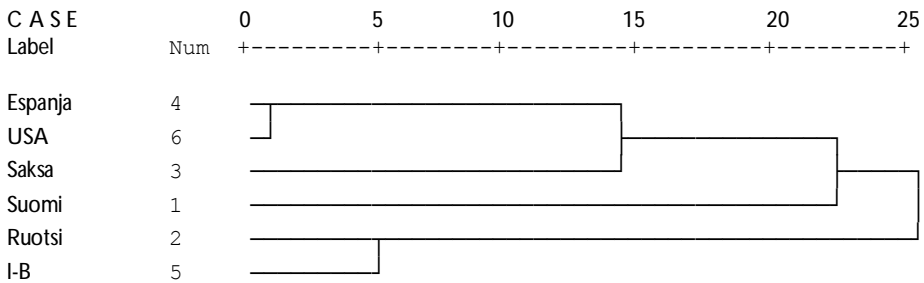
”Valinta vai...”

Rescaled Distance Cluster Combine

Liitekuvio 1. Klusterianalyysi äitien työmarkkinapreferensseistä

Rescaled Distance Cluster Combine

Liitekuvio 2. Klusterianalyysi äitien työmarkkina-aseamista